

Excursion til Gammelkjøgegaard den 22. Juni 1969

Kl. 10 samledes godt 45 deltagere på pladsen foran Gammelkjøgegaards hovedbygning til tonerne af skovrider Graaes jagthorn.

Formanden indledte med en oversigt over den støtte, Carlsen-Langes Legatstiftelse har ydet selskabet:

- 1953: 2000 kr til selskabets stiftelse
- 1954: 1000 kr til tegning af store, smukke træer
- 1957: 1000 kr til en udstilling om skibsbygning og skovdyrkning på Jagt- & Skovbrugsmuseet
- 1960: 2500 kr til udgivelse af C.D.F.Reventlows forstafhandling
- 1961: 5000 kr til undersøgelser i Longelse Bondegårds skov
- 1967: 1500 kr til efterforskning af Torup i Tisvilde Hegn
- 1969: 2000 kr til samme formål

I alt er der således ydet selskabet 15000 kr. - Legatstiftelsens bevillinger har været en opmuntring og vigtig økonomisk støtte for selskabet, der herigennem har haft muligheder for at tage opgaver op, som ellers måtte være blevet liggende.

Formanden sluttede med at bede godsforvalter, skovrider P. L. Jacobsen overbringe selskabets hjerteligste tak til direktionen for Carlsen-Langes Legatstiftelse.

På stiftelsens vegne bød skovrideren Velkommen og bragte en hilsen fra direktionen, som det desværre ikke havde været muligt at deltage i dagens excursion.

Skovrideren fremdrog derefter træk af godsets og stiftelsens historie.

Gammelkjøgegaard omtales som herregård i middelalderens slutning. De første ejere man kan spore er slægten KRUMPEN som nævnes omkring 1428. I en årrække herefter kendes ejerne ikke, men omkring 1500 er ejendommen i slægten BILLES besiddelse. I slutningen af 16' årh. arver Elisabeth Bille ejendommen efter faderen, Jens Bille. Elisabeth Bille var en foretagsom kvinde, der i 1603 begyndte at bygge den første egentlige hovedbygning, der kom til at stå i ca 200 år, og hun sagde til sin kære søster Birthe: Dette gør jeg, om Gud vil, vi skal leve og blive gammel, at vi kan have noget at hælde vort hovede til.

Hun efterlod ikke noget testamente, hvorfor arvingerne ejede gården indtil en af disse, FALK HENRIKSEN GJØE udkøbte de andre. Allerede 1641 solgte han gården til den navnkundige CHRISTEN SKEEL, en af tidens betydeligste mænd og en af de største godsbesiddere. Efter hans død 1659 delte børnene godserne og Gammelkjøgegaard tilfaldt datteren BIRGITTE SKEEL. Hun var en myndig faders myndige datter, som det ses af maleriet af hende på Gammelkjøgegaard, og beretningerne om hende bevidner. Hun kvalte en røver med sit strømpebånd, overlevede et giftattentat og tre ægtemænd, CHR. BARNEKOW til Widsköfle og Lilleø, Greve PARSBERG, og KNUD THOTT til Knudstrup og Gaunoe. Hun døde i 1699 og gården arvedes af sønnen af første ægteskab, CHRISTOFFER BARNEKOW. Han døde imidlertid året efter og gården tilfaldt hans enke, grevinde ASCHEBERG. Gården var derefter i svensk eje, indtil JOHAN AUGUST MEIERFELDT i 1776 for 54000 Rigsd. solgte den til RASMUS CARLSEN.

Rasmus Carlsen var forpagterson fra Lindholm ved Roskilde, af en familie, der regner sig for tilhørende slægten Lange. Rasmus Carlsen ophævede fællesskabet med Vallo Stift og med Køge by, lod plante ny skov i stedet for den gamle forhuggede, lod parken anlægge og lod den hovedbygning påbegynde som hans enke fuldførte i 1793 efter hans død 1788. Hovedbygningen er den nuværende bygnings midtfloj. - Sønnen, Christen CARLSEN, overtog derefter godset. Også han var en driftig og dygtig mand. I krigsårene skænkede han egetræ til flåden, stillede penge til rådighed for landets forsvar, og han blev i 1817 adlet med ret til at bære Lange rnes våben. - Sønnen, Hans Carlsen, som i 1830 fik skøde på ejendommen, blev efter Chr. Skeel godsets mest landskendte ejer. Udgået fra Sorø Akademi og forstkandidat fra Kiel var han en højt begavet mand med mange interesser og han forenede jorddrottens aristokratiske selvfølelse med sympati for den nationale folkelighed. Han var ivrig skandinavist og kom som tilhænger af den monarkiske skandinavisme i forbindelse med

Bernadotterne. Han nød også det danske kongehus' bevågenhed, blev indenrigsminister i ministeriet Monrad, var medlem af Rigsrådet og fra 1870 til sin død 1887 kongevalgt medlem af Landstinget. Han udnævntes også til kammerherre. Han var gift med komtesse Clara Kragh-Juel-Vind-Frijs. - Hans Carlsen tilhørte den højre floj af den grundtvigske kreds og hans tre år yngre søster Anna Marie, der i 1842 blev enke efter godsejer H. Toft til Rønnebæksholm, blev N. F. S. Grundtvigs 2. den hustru. En gravlund for familien lod han 1853 indrette ved Køge Ås. Godset blev drevet dygtigt og myndigt, og datteren, stiftsdame Emmy Carlsen, som efter kammerherrens død overtog godset, drev ejendommen videre efter samme linier.

Stiftsdame Emmy Carlsen lod det testamente oprette, i følge hvilket Stamhuset med tilhørende Fideiskommis-kapital efter hendes død skulle overgå til en Stiftelse, kaldet Carlsen-Langes Legatstiftelse, - til minde om hendes fader.

Stiftelsens fundats bestemmer, at af de årlige indtægter afholdes først de nødvendige administrations- og driftsudgifter, herunder vedligeholdelse af bygninger m.v., og at med hensyn til resten af det årlige overskud 1/4 henlægges til formuen, 1/4 anvendes til hjælp for fattige og syge og til Kristendommens fremme, 1/6 til forst- og skovvæsenets fremme, 1/6 til fremme af håndværk, Bygningskunst og landbrug; 1/12 i litterære øjemed og 1/12 i fædrelandsk og almeenmenneskeligt øjemed. I 1967 uddeltes der ialt ca 400000 kr.

Gammelkjøgegaard's samlede ejendomsverdi er ca 8340000 kr og godsets kapitaler udgør ca 14 Mill. kr.

Efter skovriderens redegørelse gik selskabets medlemmer gennem parken med pragtfulde gamle rhododendrongrupper til afd. 135 a, hvor fundamentrester ligger af Gammel-Kjøges kirke, som i det 16. årh. blev nedbrudt, hvorefter materialerne blev anvendt i en række bygninger i det nuværende Køge. Tomten ligger nord for Køge Å, og generalstabskortet angiver syd herfor lokaliteten "Gammelkjøgeby". I den tidligere middelalder lå Køge her med sejllod ad åen til byen, men da besejlingsforholdene blev stedse vanskeligere brødes by og kirke ned og henflyttedes til den nuværende plads i løbet af 16. årh.

Selskabet steg nu til vogns og kørte til Claras kirkegård på østsiden af Åsen i afd. 101 C. Her er kammerherre Hans Carlsens hustru gravsat ligesom hans søster Anna Marie, dennes ægtefælle, N. F. S. Grundtvig og Grundtvigs 3. die hustru.

Fra gravlundens gik man gennem en egebevoksning, der formentlig er plantet af Christen Carlsen før 1800 med henblik på produktion af skibsbygningstømmer. -

Ved Åsens fod ligger stammen af en kæmpepoppel, antagelig jævnaldrende med egne, og af for poppel usædvanlig store dimensioner.

Turen fortsatte til de gamle torvemoser nord for åen, som efter torveafgravning under 1. ste verdenskrig nu henligger som "romantiske" bevoksninger af selvsåede birke og gran. Skovrideren viste en lokalitet, hvor de gamle ege i kanten af hårdbunden som følge af jordens sammensynken efter moseafvandingen næsten står på stylder. Et sted havde bog og gran sået sig ovenpå disse gamle egerodder. - Turen gik nu op over Holmebakke. Gammelkjøgegaard's beboere har her rejst mindstøtte for Hans Carlsen 1876 og Emmy Carlsen 1912. - Anlægget er beplantet med cypres- og thuja-varieteter. Beplantningen er affældig og havearkitekt professor C. Th. Sørensen har foreslået arealets rydning og tilsåning med græs, således at forrige tiders storslåede udsigt fra Holmebakke kunne reableres.

Vejen med de ventende biler førte forbi en henved 140-årig fyrrebevoksning, fra Hans Carlsens plantninger. Formanden fremsatte om nogle store eksemplarer af Pinus nigra i denne bevoksning formodningen at de kunne stamme fra Korsika, hvorfra forstdocenten J. F. Hansen i 1838 hjembragte frø, fra hvilket frøparti en lille bevoksning på Jægerspris og i Forstbotanisk Have i Charlottenlund hidrører. Formodningen, der bygger på at såvel Hansen som Carlsen udeksamineredes fra skovbrugsskolen i Kiel i 1832 og har været hinanden bekendte, må verificeres ved en botanisk og en aldersmæssig undersøgelse. (Se også A. Oppermann: Korsikansk Fyr i Danmark, DFF bd.7, s. 409).

Turen gik nu gennem afvekslende bevoksninger på Åsen med ophold ved et udsigtspunkt, hvor distriktet lod servere en kærkommen forfriskning. På en lokalitet, hvor udsigten nu skæmmes af den nye motorvejs hårdhændede gennemskæring af landskabet, blev muligheden af en lav dækkende beplantning langs motorvejen diskuteret.

Formiddagens ekskursion var hermed afsluttet, og deltagerne begav sig til Yderholm kro, hvor frokostbordet ventede.

Efter frokosten afholdtes generalforsamling (se referat) og derpå gik færden til Køge.

Museumsinspektør Torben Witt modtog selskabet i den smukke gårdhave til Køge Museum, hvor inspektøren som introduktion til eftermiddagens byvandring gennemgik bindingsværksopbygningen, med fodrem, fag, løsholter, skråstivere, tagrem og spær.

Interessant og levende fortalte inspektøren også om de forskellige tømmerredskaber som anvendtes og om deres benyttelse.

Efter udklovning med kiler, hvorved egestammerne nærmes til de ønskede tommerdimensioner, foretoges firhugning med bindøksen. Ved denne behugning søges splinten fjernet, således at tømmeret kommer til at indeholde mest muligt kerneved. Finpudsningen foregik med den knivskarpe bredbil. Taphullerne blev tildannet med syløksen, der har skarpe ægge, såvel vinkelret på som parallelt med skaftet, og afpudsningen af hullerne skete med den skaftløse stikøkse, der nærmest kan sammenlignes med et stort stemmejern. Hullerne til inddrivning af de egekiler, der skulle holde sammen på konstruktionen, bores med navbor.

Køge Museum rummer selv smukke eksempler på denne gamle byggeskik, dels hovedbygningen, "Spindegården" med den 17 fag lange knægtbyggede facade, dels den middelalderlige "Slagtergård", som fra Torvet er henflyttet til musei gård. Efter en gennemgang af hovedelementerne i disse bygninger foretoges en byvandring til en række af de gamle købstadsbygninger i Køge.

Her skal særlig nævnes et ældre hus i Nørregade, et lille 4-fags, stærkt restaureret hus i Kirkestræde og det skråt heroverfor liggende, senmiddelalderlige "Smedegården", med de 2 endnu bevarede bislagssten, samt i Vestergade nr 16 fra 1644 og nr 7, "Garvergården", fra c. 1600.

Byvandringen sluttede kl 1615.

På Selskabets vegne bragte formanden medlemmernes tak til skovrider P. L. Jacobsen og til museumsinspektør Torben Witt for deres fortræffelige tilrettelægning og udmærkede vejledning.

P. Chr. Nielsen

O. Kjersgård



Handwritten text, possibly a date or identifier.

Handwritten notes in the left margin, including what appears to be a date "1942" and other illegible text.

A horizontal line of handwritten text, possibly a title or section header.

Handwritten notes in the left margin.

Handwritten notes in the left margin.

Handwritten notes in the left margin.



Handwritten notes in the left margin.

Handwritten notes in the left margin.



A horizontal line of handwritten text at the bottom of the page.